Warszawa, dnia 27. września 2026 r.

dr hab. Konrad Walczuk, prof. ASzWoj
Wydział Prawa i Administracji
Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgr. Tomasza Coppa

pt. *Konstytucyjne prawa podstawowe i zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Studium konstytucyjnoprawne w ujęciu porównawczym*,

napisanej pod opieką naukową

dr. hab. Macieja Borskiego, prof. AH
na Akademii Humanitas

W związku z powołaniem mnie przez Radę Dyscypliny Nauki Prawne Akademii Humanitas na recenzenta rozprawy doktorskiej Pana mgr. Tomasza Coppa, zatytułowanej *Konstytucyjne prawa podstawowe i zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Studium konstytucyjnoprawne w ujęciu porównawczym*, napisanej pod opieką naukową Pana dr. hab. Macieja Borskiego, prof. AH, niniejszym przedstawiam recenzję zawierającą jej

pozytywną

ocenę wraz z uzasadnieniem odnoszącym się do kwestii formalnych i merytorycznych.

1. Stwierdzenie ogólne

Aby zrealizować dyspozycje zawarte w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.) przedstawiona do zrecenzowania rozprawa doktorska musi zaprezentować ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie nauki prawne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, natomiast jej przedmiotem ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej. Należy uznać, że wskazane dyspozycje zostały zrealizowane.

2. Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej Doktoranta

Przedstawiona do zrecenzowania dysertacja pozwala pozytywnie ocenić ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w zakresie nauk prawnych. Wiedza ta umożliwia Autorowi poruszanie się w sferze tak regulacji prawnych, jak i orzecznictwa oraz literatury prawniczej. Doktorant wykazuje się dobrym rozumieniem ogólnych reguł rządzących teoretycznymi aspektami prawa – w tym z punktu widzenia litery prawa, a także jej interpretacji i w efekcie praktycznej wykładni i zastosowania.

3. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta

Sposób prowadzenia wywodu, umiejętność zdobywania i wykorzystywania literatury przedmiotu oraz orzecznictwa, a także zdolność interpretacji przepisów prawnych, uprawdopodabniają samodzielność prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta. W efekcie również omawiana poniżej oryginalność pracy jest na pożądanym poziomie.

4. Ocena dysertacji

4.1. Formalna

Dysertacja pod względem formalnym jest zadowalająca. Edycyjnie i językowo co do zasady prezentuje odpowiedni poziom.

Przedmiot pracy został dobrze wybrany i dotyczy ważnego zagadnienia. Jednak biorąc pod uwagę rzeczywisty zakres pracy wydaje się, że właściwsze by było wyraźne wskazanie, że „ujęcie porównawcze" dotyczy systemów chińskiego, polskiego i niemieckiego.

Proporcje pracy nie zostały zachowane – dysproporcje między rozdziałami są duże, objętość poszczególnych rozdziałów waha się między ok. 45-120 s. *Wstęp* i *Zakończenie* zasadniczo zostały zaznaczone nie tylko formalnie, przez wskazanie, ale również faktycznie, treściowo – przy czym odnośnie treści można mieć krytyczne uwagi. Bez wątpienia na plus należy ocenić to, że każdy rozdział kończy się „wnioskami i podsumowaniem".

W pracy brakuje wykazu skrótów, wyjątkowo przydatnego w pracy porównawczej.

Przypisy zostały poprowadzone niejednolicie – np. w zakresie podawania redakcji przywoływanych opracowań, chociażby przyp. 14 i 15 v. 19 i 20, czy też wskazywania autorów, zob. np. przyp. 169, 175, 176, 199, 200, 219 i tłumaczy (autorów przekładu). Niejednolicie stosowane jest również wskazanie „tamże". Szkoda, że Doktorant nie rozróżnia rodzajów odwołań do literatury – w przyp. zob. i por. Dzięki ich zastosowaniu czytelnik miałby możliwość poznania stanowiska Autora wobec przywoływanych źródeł. Niekiedy brakuje wskazania zakresu przywołanych stron – np. przyp. 13, 302 i dokładnego wskazania adresu internetowego – np. przyp. 30.

Niejednokrotnie poszczególne fragmenty pracy napisane są różną czcionką. Równice dotyczą przede wszystkim jej koloru/odcieni (np. przyp. 39; przyp. 100; s. 224 – cz. dot. przyp. 566; przyp. 833; s. 298 – cz. dot. przyp. 843) i wielkości (np. s. 13, 15-16), ale też kroju (np. s. 302-305, przyp. 850, 951).

Zdarzają się niekonsekwencje w stosowaniu kursywy – por. np. przyp. 1007 i 1008, a także przy używaniu cudzysłowu przy podawaniu tytułów czasopism. Ponadto cudzysłów zagadkowo jest stosowany np. na s. 113 (umiejscowienie go w treści) i s. 8-9 (niejednolity krój). Z niewiadomego też powodu np. wszystkie elementy tytuły monografii wskazanej w przyp. 17, 38, 42 pisane są wielką literą.

W całej pracy często pojawiają się zbędne spacje lub ich brakuje. Ponadto niekonsekwentnie spacja jest stosowana przed znakiem przyp. Zdarzyło się również podwójne – następujące bezpośrednio po sobie – wskazanie przyp. – 166 i 167.

Zdarzają się błędy ortograficzne, niekiedy zabawne, np. „strategią rozwojomom" (s. 387). O takie błędy jednak nie jest trudno w tak obszernym opracowaniu.

Tabele i wykresy zamieszczone w opracowaniu są poprawne merytorycznie, ciekawe i czytelne.

4.2. Merytoryczna

Punktem wyjścia do oceny pracy jest wybór jej przedmiotu. Dysertacja prezentuje zagadnienie ciekawe i ważne nie tylko ze strony teoretycznej (naukowej), ale też z ewentualnym odniesieniem do praktyki. Po przeczytaniu dysertacji można dojść do wniosku, że specyficzne podejście do zagadnień chińskich, jak się wydaje wbrew pozorom ograniczające się w znacznej mierze do teorii i pomijające niekiedy niewygodne odwołania do rozmijania się chińskich realiów z teoretycznymi założeniami oraz łagodzenie przekazu (np. określanie prawa chińskiego jako socjalistyczne, a nie komunistyczne – zob. s. 12; choć tu można obronić taki zabieg względami formalnymi, opartymi właśnie na formalnych, ale odstających od rzeczywistości określeniach, a dodatkowo jest odwołanie do komunistycznego marksizmu i „wiodącej roli" Komunistycznej Partii Chin – s. 384-385) może wynikać z faktu pełnienia w przeszłości przez Autora określonych funkcji i być może uwzględniania obecnej siły gospodarczej Chińskiej Republiki Ludowej. Choć też należy zauważyć, że w *Zakończeniu* Autor wskazuje liczne mankamenty chińskiego ustroju

prawnego i politycznego, zwłaszcza w odniesieniu do (obywatelskich i ogólnoludzkich) wolności i praw chińskich obywateli.

Praca zyskałaby na czytelności i być może dzięki temu udałoby się uniknąć przynajmniej niektórych powtórzeń, gdyby rozważania dotyczące różnic cywilizacyjnych, ustrojowych itp. były prowadzone w wyraźnym, w tym przede wszystkim wynikającym z systematyki pracy (w tym graficznym/punktowym) rozbiciu na poszczególne omawiane systemy.

Założenia metodologiczne – wielopoziomowe – zostały dobrze i co wyjątkowe ciekawie opisane, jednak np. na s. 22-27 jest bardzo dużo powtórzeń treści zamieszczonych we wcześniejszych częściach *Wstępu*. Uwaga dotycząca powtórzeń odnosi się do całego *Wstępu*, jest ich stanowczo za dużo i z tej racji trudno uznać, że wynikają one z konieczności systematyzowania poszczególnych elementów.

Przykładowo wątpliwości budzą m.in. następujące akapity ze s. 26: „Model osi teocentryzm-kratocentryzm, stanowiący ramę analityczną dla systematycznego porównania systemów konstytucyjnych. [kropka w tekście – KW] został przyjęty jako rama heurystyczna, a następnie doprecyzowany i weryfikowany w toku analiz poprzez triangulację metodologiczną. Model ten umożliwia operacjonalizację różnic cywilizacyjnych oraz ich wpływu na interpretację idei, praw podstawowych i konstytucyjnych zasad ustrojów społeczno-gospodarczych. Oś teocentryzm-kratocentryzm pozwala na pozycjonowanie badanych systemów w kontinuum pomiędzy orientacją teocentryczną a kratocentryczną [truizm – KW] i stanowi użyteczną kategorię analityczną do badania procesów przekształcania się idei cywilizacyjnych i prawnych w perspektywie historyczno-porównawczej. Model ten pełni funkcję narzędzia heurystycznego, weryfikowanego przez triangulację…" oraz ze s. 28 „Struktura pracy została podporządkowana realizacji celu badawczego, rozwiązaniu problemu badawczego oraz weryfikacji postawionych hipotez. Podporządkowano ją koncepcji analitycznej, zakładającej dwutorowe ujęcie problematyki ustroju społeczno-gospodarczego. Z jednej strony poprzez analizę konstytucyjnych rozwiązań w zakresie praw podstawowych, w tym wolności i obowiązków obywatelskich, z drugiej poprzez analizę zasad ustroju społeczno-gospodarczego, obejmujących zasady ochrony własności i wolności gospodarczej, ekologicznego rozwoju. W literaturze wyróżnia się dwa spojrzenia: jedno z perspektywy praw, wolności i obowiązków obywatelskich,

drugie z perspektywy zasad ustroju społeczno-gospodarczego. Przyjęcie takiej dwutorowej struktury analitycznej wynika z założenia, że ustrój społeczno-gospodarczy nie jest pojęciem jednolitym, lecz składa się z dwóch wzajemnie przenikających się płaszczyzn. Pierwsza z nich dotyczy zakresu konstytucyjnych praw, wolności i obowiązków jednostki, ponieważ to one wyznaczają granice ingerencji państwa w życie społeczne i gospodarcze obywateli oraz stanowią o charakterze relacji między jednostką a władzą.".

Doktorant nie stroni od jednoznacznych stwierdzeń, niejednokrotnie ocennych, co z jednej strony można uznać za wartość dodaną pracy naukowej, z drugiej strony jednak może budzić wątpliwości. Przykładem tej drugiej możliwości jest chociażby stwierdzenie, że „Pojęcie wartości do filozofii wprowadził Herman Lotze w drugiej połowie XIX w." (s. 7), czy też ograniczenie do Boga rozumienia „istoty pozaziemskiej" stanowiącej jedno z „trzech źródeł zasad konstytucyjnych" zgodnie z poglądami prawników i filozofów (s. 7) – z uczciwości naukowej wypadałoby poza wyrażeniem swojego zdania w tym zakresie wskazać również inne rozumienia tej „istoty" pojawiające się w poglądach kształtujących rozumienie przedmiotowych zasad. W ogólnym rozrachunku śmiałość sądów, również w ramach postulatów *de lege ferenda* należy potraktować z aprobatą.

Można odnieść wrażenie, że Autor dysertacji nie może się zdecydować, do jakiej cywilizacji chciałby zaliczyć polski model ustrojowy – czy do łacińskiej (zob. np. s. 12 – „różne odcienie cywilizacji łacińskiej" lub wywód na s. 392), czy też jednak bizantyńskiej (zob. np. s. 13 – z odwołaniem do poglądów Feliksa Koneczngo). Wątpliwości te przejawiają się w całej pracy.

Autor niejednolicie określa najwyższego, najważniejszego w mitologii chińskiej boga-stwórcę – Sangdi. Raz jako Sangdi, raz jako SangDi (*passim*). Wydaje się, że najwłaściwsze by było stosowanie bądź formy Sangdi, bądź Sang Di (ze spacją), jednak bez wątpienia jednolicie.

Rażą sformułowania, w których Doktorant stwierdza np., że „dysertacja stanowi znaczący wkład w naukową dyskusję o konstytucjonalizmie" (s. 396). To ocenią inni, nie autor danego opracowania. A nie ujmując poczuciu o wyjątkowości swojej pracy Autor mógł po prostu stwierdzić, że jego dysertacja „może stanowić znaczący wkład…".

Analizując *Bibliografię* należy wskazać, że zawiera ona znaczącą liczbę dobrze dobranych pozycji literatury, aktów prawnych i orzeczeń sądowych. Z tej racji można wybaczyć brak niektórych publikacji. Zdarza się błędne wskazanie wydawnictwa jako miejsca (miasta) wydania – np. przyp. 65, 66 lub poprzestawanie na wskazaniu wydawnictwa, bez zaznaczenia – b.m.w (brak miejsca wydania) – np. przyp. 63. Ponadto w pracy są odwołania do 2 rożnych wydań dzieła H. Kelsena *Czysta teoria prawa* (np. przyp. 46 i 67), jednak w *Bibliografii* znajdujemy jedynie jedno z nich. Autor wskazał też 2 różne wydania dzieła Lao Tzu *Księga drogi i cnoty*: Lao Tzu, *Tao Te Ching*, New York 2007 oraz Laozi, *Dao De Jing*, Sandomierz 2009 – chodzi o to samo dzieło, jednak w innym zapisie. Przy czym wydaje się, że sandomierskie wydawnictwo Armoryka wydało je w formie *Tao Te Ching*. Ponadto zastanawia dlaczego Autor zdecydował się podawać pierwotne publikatory aktów prawnych, na które powołuje się nawet w odniesieniu do współczesności – w takiej sytuacji powinny być przywołane ich aktualne brzemienia.

Generalnie rzecz ujmując, Doktorant właściwie opracował tytułowe zagadnienie. Wywód jest ciekawy, w wielu miejscach przeprowadzony z niewątpliwym znawstwem, często wskazujący na dokładne przeanalizowanie i przemyślenie poruszanych zagadnień. Należy podkreślić, że recenzent z natury rzeczy najbardziej skupia się na mankamentach przedstawionej mu do zrecenzowania pracy i je też uwypukla w recenzji. Poza tym niekiedy może mieć inne zdanie niż Doktorant. Jednak ocenie podlega przede wszystkim sposób interpretacji prawa, umiejętność korzystania ze źródeł prawa, orzecznictwa i doktryny. Natomiast miejscem rozstrzygania wątpliwości powstających przy czytaniu opracowań pozostających na odpowiednim poziomie – takich jak recenzowane, są przede wszystkim konferencje, działalność publikacyjna, czy też miejsca praktycznego stosowania prawa.

Konkluzja

Stwierdzam, że przedstawiona mi do zrecenzowania rozprawa doktorska Pana mgr. Tomasza Coppa, zatytułowana *Konstytucyjne prawa podstawowe i zasady ustroju społeczno-gospodarczego Chińskiej Republiki Ludowej. Studium konstytucyjnoprawne w ujęciu porównawczym*, napisana pod opieką naukową Pana dr. hab. Macieja Borskiego, prof. AH, potwierdza

posiadanie przez Doktoranta ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki prawne na wymaganym poziomie oraz właściwą umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, zaś jej przedmiotem jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Tym samym rozprawa ta spełnia przesłanki wskazane w stosownych przepisach prawa.

W związku z powyższym wnoszę o podjęcie dalszych czynności w postępowaniu doktorskim.